

М.Ю. Відейко

НА СХІДНІЙ МЕЖІ СТАРОЇ ЄВРОПИ

Під такою назвою 12–14 травня 2015 р. у м. Кіровограді проведено міжнародну наукову конференцію. Головною її метою була презентація результатів міжнародного науково-дослідницького проекту «*Early urbanism in Europe?: the case of the Trypillia mega-sites*» («Рання урбанізація у Європі?: випадок трипільських мега-поселень»). Над ним у 2012–2015 рр. працювали науковці з Даремського університету (Велика Британія) та Інституту археології НАН України, а також запрошені фахівці з інших установ України та за її межами.

Значну частину фінансування польових та інших дослідницьких робіт по проекту в 2012–2014 рр. здійснено британською стороною (гранти Arts and Humanities Research Council (AHRC) Grant No. AH/I025867: 2012–2016; та National Geographic Society, Grant No. 2012/211). Інститут археології НАНУ, зі свого боку, надав до участі у проекті наукових співробітників, забезпечив отримання необхідних дозволів на розкопки. Протягом трьох років у Небелівці працювали фахівці та студенти з 11 країн світу — від Великої Британії і України до Італії, Малайзії та Австралії. Учасниками проекту також стали студенти та волонтери з України. Місцева влада забезпечила режим найбільшого сприяння, а також створення гідних побутових умов для учасників проекту, адже базою експедиції на три літні сезони стала місцева школа. Досвід трирічної роботи засвідчив, що найуспішнішим для проекту шляхом слід вважати досягнення порозуміння, поєднання можливостей і знань усіх учасників проекту.

Слід відзначити вагомому підтримку у виконанні проекту, а також вирішальний внесок у проведення підсумкової конференції на всіх рівнях влади в Кіровоградській обл., починаючи від селищної ради с. Небелівка, де усі три польо-

Рис. 1. Під час відкриття виставки в Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї, 13 травня 2015 р.

ві сезони проводилися дослідження. Учасники проекту вдячні за підтримку з боку наших колег і друзів І. Козир, Н. Лісняк, В. Собчука, яку вони надавали всі ці роки. Конференція відбувалась у стінах Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка, відомого власними археологічними дослідженнями на території області. У цьому учасники конференції змогли пересвідчитися, відвідавши в перервах між доповідями університетський музей. Слід віддати належне чудовій організації та забезпеченню конференції, незважаючи на складні часи, що їх сьогодні переживає наша країна.

З 37 заявлених доповідей 22 мали безпосередній стосунок до досліджень великого трипільського поселення біля с. Небелівка Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл. у 2012–2014 р. Бібліографія цих досліджень на час відкриття конференції нараховувала 34 друковані праці (Відейко 2015, с. 9–11), а завдяки збірці матеріалів конференції, виданій за підтримки місцевої влади, майже подвоїлась.

Приблизно половина доповідей (9) була представлена британською стороною і охоплювала широке коло питань від значення проведених робіт, методики досліджень та інтерпретації їх результатів до експериментальних розробок у

Рис. 2. Вівтар із розкопок храму біля с. Небелівка в експозиції Кіровоградського обласного краєзнавчого музею, реставрований С. Федоровим, і знахідки з поселення за 2012—2013 рр.

галузі трипільського житлобудування. У перших доповідях співдиректори проекту Дж. Чапмен і М. Відейко представили бачення основних результатів виконання проекту, наголошуючи на даних, отриманих під час польових досліджень, і можливостях їх подальшого використання для вивчення проблеми трипільських поселень-гігантів (Чарпан 2015, с. 6; Відейко 2015, с. 7—8). Серед головних згаданих ними здобутків проекту, крім власне розкопок, — отримання плану поселення за допомогою магнітної зйомки на площі понад 230 га, а також проведення суцільної розвідки в околицях поселення з метою пошуку інших населених пунктів трипільського часу. Цим питанням присвятили окремі доповіді Дж. Чапмен та М. Небіа.

Погляди співвиконавців проекту збігаються далеко не в усіх питаннях щодо досліджених об'єктів і знахідок. Насамперед, це стосується інтерпретації залишків споруд (чим є обпалена обмазка — рештками стін чи перекриттів тощо), а особливо великої споруди — «мегаструктури» з розкопок 2012 р. (Відейко і др. 2013). Було представлено три реконструкції та різні точки зору на призначення — храм, «громадська споруда» чи навіть залишки звичайних будівель (Б. Гейдарська, М. Відейко, Н. Бурдо й О.Г. Корвін-Піотровський). Результати досліджень важливої категорії споруд, виявлених магнітною зйомкою (усього до 10 % від загальної кількості), презентував В. Рудь, який довів, що це рештки згорілих об'єктів, у яких обпалася лише частина глиняної обмазки. У багатьох попередніх публікаціях про них йшлося як про «неспалені будівлі». Британські дослідники також вирішили розробити власну версію типології трипільського посуду, яку презентували під час конференції (Caswell, Charpan 2015, с. 118), а

Рис. 3. Учасники конференції спостерігають експериментальне спалення моделі трипільської двоповерхової будівлі, спроектованої та збудованої під керівництвом С. Джонстона, с. Небелівка, 14 травня 2015 р.

про результати вивчення керамічного комплексу храму з розкопок 2012 р. доповів Е.В. Овчинников. Отож дискусія, яка почалася ще на початку розкопок, продовжилася під час конференції, і, як стало зрозуміло, триватиме надалі.

Д. Кюсак, Н. Бурдо представили такі категорії знахідок з Небелівки, як кременевий інвентар та антропоморфну пластику. Н.А. Шевченко доповіла про результати вивчення мінеральної сировини та будівельних матеріалів з поселення. Г.О. Пашкевич підвела підсумки вивченню палеоботанічних знахідок з різних комплексів Небелівки. С. Іванова ознайомила з результатами попереднього вивчення кургану ямної культури, який зберігся у центральній частині поселення, поховавши під насипом шар ґрунту, утворення якого починалося у трипільський час і який у майбутньому може стати об'єктом досліджень.

Присутні мали унікальну можливість подивитися на Небелівське поселення з пташиного польоту: 2014 р. геодезисти з Кіровограда О. Бойко та С. Бойко здійснили фото- та відеофіксацію поселення та розкопів з використанням безпілотного апарата. Це надало можливість, крім іншого, отримати додаткові відомості про досліджувані об'єкти та нові варіанти їх подальшого вивчення.

Особливе зацікавлення присутніх викликала доповідь реставратора С. Федорова, який показав результати своєї роботи над одним із вівтарів з Небелівського храму. Вперше в історії досліджень трипільських споруд цю деталь інтер'єру було взято монолітом і належним чином реставровано та виставлено в експозиції Кіровоградського обласного археологічного музею. Під час проведення реставраційних робіт встановлено, що поверхня вівтаря була

вкрита червоною фарбою, вдалося також відновити заглиблений орнамент, який виявився тотожним до місцевої традиції декорування великого посуду.

Решта доповідей були присвячені трипільській тематиці у межах межиріччя Південного Бугу та Дніпра. Значна їх частина стосувалася пам'яток і конкретних знахідок. В. Собчук презентував карту трипільських пам'яток Кіровоградської обл. — за останнє десятиріччя завдяки місцевим дослідникам їхня кількість майже подвоїлася. Доповіді С. Головка, О. Пересунчака, І. Козир, К.І. Панченка, О. Черно-го, О. Семенюк були присвячені трипільським поселенням різного часу на Кіровоградщині. М. Тупчієнко доповів про знахідки пізньотрипільського посуду в підкурганних похованнях.

Частину з перелічених доповідей було прочитано в с. Небелівка паралельно з проведенням експерименту — спаленням макета двоповерхового трипільського житла, побудованого 2014 р. під керівництвом С. Джонстона. Такий експеримент зацікавив не лише науковців, але й небайдужих мешканців с. Небелівки. У майбутньому заплановано спостерігати за процесом археологізації того, що залишиться після спалення споруди.

Під час роботи конференції у м. Кіровограді в краєзнавчому музеї відкрито виставку, присвячену виконанню міжнародного проекту. Вона включала комплекс знахідок і вітвар, передані до музею з розкопок у Небелівці, а також підготовані британською і українською сторонами стенди з фотознімками та поясненнями стосовно результатів досліджень.

М.Ю. ВІДЕЙКО

СВІТЛОЇ ПАМ'ЯТІ ВОЛОДИМИРА АНДРІЙОВИЧА РОМАШКА

Уранці 20 жовтня 2015 р. надзвичайно гірка, тяжка звістка надійшла з Дніпропетровська: раптово та передчасно, на 62-му році життя, помер Володимир Андрійович Ромашко — відомий український археолог, доктор історичних наук, професор кафедри історіографії, джерелознавства та архівознавства Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Володимир Андрійович народився 21 квітня 1954 р. у с. Михайлівка Томаківського р-ну Дніпропетровської обл. У 1971 р. закінчив школу № 2 м. Дніпропетровська. Після цього працював лаборантом у Дніпропетровському інженерно-будівельному інституті. Пізніше, у 1972—1974 рр., служив у лавах Радянської армії. У 1974 р. Володимир вступив на підготовче відділення Дніпропетровського державного університету й восени 1975 р. був зарахований студентом денного відділення історичного факультету, який закінчив із відзнакою у 1980 р. за фахом «Історія».

Починаючи зі студентських років, він захопився археологією та активно працював на

різних посадах у новобудовній археологічній експедиції рідного університету. Під час дослідження численних курганів і поселень у зонах будівництва меліоративних систем і виробки ґрунту шахтами Західного Донбасу викристалізувалося коло його наукових інтересів — доби пізнього бронзового та раннього залізного віків. І цьому науковому напрямку В.А. Ромашко присвятив усе подальше життя. Ще будучи студентом, він приділяє значний час не лише польовій роботі, а й починає писати перші наукові праці, доповідати на студентських наукових конференціях різного рівня — від університетських до РАСКів (Регіональні наукові студентські конференції) та ВАСКів (Всесоюзні археологічні студентські конференції). До речі, з одним із авторів цього некролога Володимир познайомився на РАСКу в 1978 р. у Чернігові.

Уся трудова та наукова діяльність В.А. Ромашка нерозривно пов'язана з історичним факультетом ДНУ. З часом, будучи вправним організатором, він очолив одну з новобудовних експедицій університету. За його ініціативою було укладено низку договорів із дирекцією «Павлоградвугілля» та понад 20 років три-

© Я.П. ГЕРШКОВИЧ,

С.А. СКОРИЙ, В.В. ОТРОЩЕНКО, 2015